

θα κρατήσει μία
φωτοζωιά του
αειμένου Γιαννίτου
στο Αρχείο Υμῶ
Λόγων.

Ομιλία ^{π. Γιαννίτου} στην Ειδική
του ΙΣΤΑΜΕ

Αθήνα, 12/5/1997

**ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΑΡΙΣΤΕΡΑ**

Η διεθνής οικονομία της αγοράς οδηγεί σήμερα σε ρήξεις οι επιπτώσεις των οποίων διαπερνούν σαρωτικά το πεδίο άσκησης πολιτικής, με την ευρύτερη δυνατή έννοια του όρου, της πολιτικής δηλαδή που παράγεται σε κάθε κοινωνικό επίπεδο, από το Κράτος, τις πολιτικές δυνάμεις, το συνδικαλιστικό κίνημα, τις κοινωνικές πρακτικές, ή και από τους χώρους παραγωγής ιδεολογίας. Μπορούν να εντοπιστούν τέσσερις τουλάχιστον κατηγορίες ρήξης και διάσπασης σχέσεων και θεσμών, που αποτέλεσαν κεντρικά σημεία αναφοράς στο αναπτυξιακό και κοινωνικό πρότυπο εξέλιξης μέχρι πρόσφατα:

Πρώτον, είναι εμφανής η τάση διάσπασης μεταξύ οικονομικού και κοινωνικού στοιχείου στη λειτουργία της κοινωνίας, στην άσκηση της πολιτικής και στη λήψη αποφάσεων.

Δεύτερον, διαπιστώνεται μια ισχυρή ρήξη στο πεδίο των δυνατοτήτων κρατικής διαχείρισης κεντρικών μεγεθών της οικονομίας. Ιδιαίτερα αισθητή είναι η αλλαγή αυτή στο επίπεδο τόσο της μακρο-, όσο και της μικρο-οικονομίας, αλλά και στο επίπεδο θεμελιακών για τη μέχρι τώρα οργάνωση της κοινωνίας

θεσμών ή μηχανισμών, όπως κυρίως η αγορά εργασίας και η συσσώρευση κεφαλαίου.

Τρίτον, η νεοφιλελεύθερη στρατηγική και η παγκοσμιοποίηση έχουν πετύχει τη δημιουργία ισοπεδωτικών συνθηκών, επιδίωξη των οποίων είναι η δημιουργία "πολιτικών μονόδρομων" με τη μορφή καταναγκασμών που έχουν αφετηρία το παγκόσμιο σύστημα και συνεπώς βρίσκονται έξω από τον έλεγχο και την επίδραση των πρωταγωνιστών που λειτουργούν στο εσωτερικό μιας χώρας.

Τέταρτον, διαμορφώνεται μια πραγματικότητα, στην οποία τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, δηλαδή ένας κεντρικός μηχανισμός παραγωγής ανάπτυξης, συνδέονται όλο και περισσότερο με επιχειρηματικές στρατηγικές και τρόπους παγκόσμιας οργάνωσης της επιχείρησης, ενώ συρρικνώνεται η ισχύς του παραδοσιακού εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος ως συνάρτηση συγκεκριμένου γεωγραφικού - οικονομικού χώρου. Αυτό πρακτικά σημαίνει, ότι η ικανότητα μιας χώρας να προωθήσει την αναπτυξιακή της διαδικασία περνάει σήμερα σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από τον τρόπο ενσωμάτωσής της στο παγκόσμιο πλέγμα σχέσεων, αλλά και στο είδος ολοκλήρωσης που αναπτύσσεται μεταξύ επιχειρησιακών στρατηγικών, κρατικών πολιτικών και κοινωνικών διαδικασιών.

Ο όρος "παγκοσμιοποίηση" δεν εκφράζει απλώς μια εντονότερη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου ή της παρουσίας πολυεθνικών εταιριών στην παγκόσμια οικονομία. Η παγκοσμιοποίηση πρέπει να ιδωθεί ως έκφραση ενός συνόλου αλλαγών, που κυριαρχούνται από μια σειρά νέα στοιχεία όπως:

- Μια ριζική τεχνολογική αλλαγή που οδηγεί στην ανάδειξη ενός νέου τεχνο-οικονομικού υποδείγματος, στηριγμένου στη γνώση, την πληροφόρηση, τη μικροηλεκτρονική, τη γρήγορη τεχνολογική ανανέωση, και γενικότερα την ανάδειξη του τεχνολογικού ανταγωνισμού ως κεντρικής πηγής πλούτου και ως στοιχείου οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας στη παγκόσμια πυραμίδα δύναμης.
- Μια εκτεταμένη απελευθέρωση στη μετακίνηση κεφαλαίου, οι όροι ελέγχου του οποίου σε εθνικό επίπεδο μεταμορφώθηκαν ριζικά στην τελευταία εικοσαετία.
- Τη συνεχή απελευθέρωση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών, με την εισαγωγή του στοιχείου του διεθνούς ανταγωνισμού σε κλειστά μέχρι πρόσφατα συστήματα, όπως στις τηλεπικοινωνίες, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, τις μεταφορές, τις τουριστικές υπηρεσίες, τις ασφάλειες, και στα επόμενα χρόνια με την απελευθέρωση του αγροτικού τομέα.
- Την ανάδειξη του ανταγωνισμού των μισθών μεταξύ χωρών σε μηχανισμό πίεσης πάνω στον κλασσικό μηχανισμό “αύξηση παραγωγικότητας - αύξηση μισθών”, που λειτούργησε για δεκαετίες στο μεταπολεμικό φορντικό αναπτυξιακό μοντέλο στις προηγμένες χώρες.

Ιδιαίτερα οι νέες τεχνολογίες σήμαιναν για το χώρο της εργασίας θεμελιακές αλλαγές. Στα τελευταία είκοσι χρόνια οι κυβερνήσεις των τεχνολογικά ηγετικών χωρών διαμόρφωσαν τη συνολική πολιτική τους (κίνητρα, προσανατολισμός μεγάλων κρατικών ερευνητικών κέντρων, πανεπιστήμια, προγράμματα στήριξης ιδιωτικών επιχειρήσεων διακρατικές συνεργασίες) με σαφείς

στόχους προς την κατεύθυνση της δημιουργίας τεχνολογικών καινοτομιών, κεντρικό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η μείωση του εργατικού κόστους, η επιβολή ριζικών μεταβολών στις εργασιακές σχέσεις, η μείωση των αναγκών σε ανθρώπινη εργασία και τα συνακόλουθα φαινόμενα της διαρθρωτικής ανεργίας κ.λ.π.

Η ελευθερία μετατόπισης του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα σε συνδυασμό με τη στρατηγική της τεχνολογικής καινοτομίας έδωσαν επίσης τη δυνατότητα άσκησης τεράστιας πίεσης πάνω στους μισθούς και τα εργασιακά δικαιώματα των εργαζόμενων στις ανεπτυγμένες χώρες. Ουσιαστικά, δημιούργησαν συνθήκες "ομηρείας" της κοινωνικής ανάπτυξης στις χώρες αυτές, από την τεράστια διαθεσιμότητα φθηνού εργατικού δυναμικού στις χώρες του Τρίτου Κόσμου και της δημιουργίας δυνατοτήτων αξιοποίησης του κεφαλαίου σε πραγματικές ή χρηματιστηριακές τοποθετήσεις στην παγκόσμια αγορά.

Η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου προσδιορίζει σήμερα τη νέα γεωγραφία του πλούτου και της ανάπτυξης, του αποκλεισμού ή της συσσωμάτωσης στις κοινωνικές διαδικασίες, προσδιορίζει τις εργασιακές σχέσεις και το ρόλο του Κράτους. Η επιβολή του οικονομικού φιλελευθερισμού (με τις παραλλαγές του) ως «μονόδρομης σκέψης» αντανακλά την απουσία θεσμών που ρυθμίζουν σε παγκόσμιο επίπεδο την απελευθέρωση, επιτρέποντας έτσι την κυριαρχία της νόμου της Αγοράς και τη λογική της παγκοσμιοποίησης.

Επιδράσεις αυτής της μορφής δεν είναι νέες. Σε ιστορική προοπτική, αποτελούν τα σταθερά χαρακτηριστικά κάθε γνωστού μοντέλου ανάπτυξης. Το νέο είναι ότι το Κράτος σήμερα

αποδυναμώνεται από τη ρυθμιστική του ικανότητα, την κοινωνική παρέμβαση.

Για την Αριστερά, κεντρικά σημεία αναφοράς αποτέλεσαν, ιστορικά, τα εξής:

- ⇒ Το πρόβλημα διανομής και αναδιανομής του παραγόμενου εισοδήματος μέσα στη χώρα και μεταξύ χωρών.
- ⇒ Το όλο πλέγμα προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των εργασιακών σχέσεων.
- ⇒ Το Κράτος ως προνομιακό πεδίο που συμπυκνώνει τις κοινωνικές αξίες, προσδιορίζει τους πολιτικούς και κοινωνικούς στόχους απέναντι στη λειτουργία της Αγοράς και λειτουργεί ως δύναμις εργαλείο στη διαμόρφωση της ισορροπίας μεταξύ κοινωνικού και οικονομικού στοιχείου, αλλά και στον προσδιορισμό του είδους ανάπτυξης, στην οποία κινείται η εθνική οικονομία.

Με όλες αυτές τις αλλαγές, η νέα παγκόσμια οικονομία της αγοράς αποτελεί σήμερα πηγή πολιτικής κρίσης, γιατί εκείνο που θέτει σε αμφισβήτηση είναι η δυνατότητα και η αποτελεσματικότητα ανάληψης πολιτικής δράσης απέναντι σ'ένα φαινόμενο, στην περιγραφή του οποίου δεν φαίνεται να υπάρχουν σοβαρές διαφορές.

Το ερώτημα που τίθεται αφορά συνεπώς, περισσότερο την πρόταση πολιτικής και λιγότερο την ανάλυση του φαινομένου.

Έρχομαι λοιπόν, στο θέμα αυτό. Πιστεύω, ότι στο επίπεδο άσκησης της πολιτικής και όχι του θεωρητικού σχεδιασμού πολιτικής ή του ιδεολογικού προβληματισμού, οι επιλογές δεν μπορεί να είναι παρά προς την κατεύθυνση στρατηγικών που

εντοπίζουν περιθώρια μέσα στα οποία θα υλοποιηθούν οι εθνικές επιλογές, το εθνικό σύστημα αξιών, όπως εκφράζεται προφανώς από τις συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές ισορροπίες.

Ωστόσο, κάθε αναζήτηση γύρω από το θέμα αυτό, πρέπει να γίνεται στη βάση της αναγνώρισης δύο πραγματικοτήτων:

- την κατάρρευση της διοικητικής και αυταρχικής οργάνωσης της οικονομίας στις χώρες του κρατικού κομμουνιστικού μοντέλου, και
- την επανάσταση στις επικοινωνίες και στην τεχνολογία της πληροφόρησης, που έχει αχρηστεύσει ιστορικές μορφές κρατικής παρέμβασης στην εθνική οικονομία.

Στην οπτική των όσων αναφέρθηκαν, η διεθνής οικονομία της Αγοράς θέτει μια σειρά από ερωτήματα, η απάντηση στα οποία προσδιορίζει και τις πολιτικές επιλογές.

Κατ' αρχήν τίθεται το θέμα αν το γεγονός ότι βρισκόμαστε αντιμέτωποι με νέους όρους λειτουργίας της εθνικής και της παγκόσμιας οικονομίας κάνει αναγκαίες μεταβολές σε κεντρικές στρατηγικές, και ιδιαίτερα στο πεδίο της ανάπτυξης, των εργασιακών σχέσεων, της κοινωνικής παρέμβασης. Οι αλλαγές στις οποίες αναφέρθηκα ήδη, καθώς και η διόγκωση της ανεργίας μεταξύ 1980 και 1996 από 20 εκατ. σε 36 εκατ., αλλά και η μείωση των ρυθμών μεγέθυνσης από 4,9% το 1960-1973 στο 2,4% μεταξύ 1980-1996 στον ΟΟΣΑ, θεωρώ ότι δεν αφήνουν κανένα περιθώριο σοβαρής άρνησης ότι οι συνθήκες και τα προβλήματα αλλάζουν, και δημιουργούν νέους όρους που προσδιορίζουν την επιτυχία ή την ήττα, τους κερδισμένους και τους χαμένους του σήμερα και του αύριο.

Άρνηση αναζήτησης νέων απαντήσεων απέναντι σε νέες πιέσεις και φαινόμενα είναι μια επικίνδυνη επιλογή. Γιατί ξεκινάει από τη θέση, ότι ενώ το παραγωγικό σύστημα αλλάζει, ενώ οι εθνικοί και παγκόσμιοι συσχετισμοί μέσα στους οποίους λειτουργεί κανείς, αλλάζουν, μπορεί κανείς ανέξοδα να επιλέξει ως μόνο μέσο σύγκρουσης την άρνηση. Η ακινησία όχι μόνο δεν αποτρέπει προβλήματα, αλλά τα οξύνει, με επιπτώσεις που συνήθως πληρώνονται από τα κοινωνικά εκείνα στρώματα που υποτίθεται ότι στοχεύει να προστατέψει μια τέτοια ακινησία.

Μια στρατηγική διατήρησης του status quo, αναπαραγωγής στο χρόνο των όρων και σχέσεων που διαμορφώθηκαν σε διαφορετικές ιστορικές φάσεις, συσχετισμούς και καταναγκασμούς, δεν αποτελεί πειστική απάντηση για τα μεγάλα ζητήματα της εργασίας, της διανομής, του Κράτους, όπως τίθενται σήμερα. Η άρνηση κάθε μεταβολής συνθηκών που διαμορφώθηκαν σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες, το πάγωμα της ιστορίας, ποτέ δεν μπορούν να είναι πειστική απάντηση σε μια πραγματικότητα που μετασχηματίζεται συνεχώς.

Έτσι, το δεύτερο ερώτημα αφορά το ποιά μπορεί να είναι η πρόταση και η στρατηγική της Αριστεράς μπροστά στη νέα πραγματικότητα.

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν μπορεί να δοθεί σε επίπεδο γενικής τοποθέτησης και πολιτικής αφαίρεσης. Είναι αναπόσπαστα οριοθετημένη από την απάντηση για το ποιοί είναι οι βαθμοί ελευθερίας, μέσα στους οποίους μπορεί να διατυπωθεί, αλλά και να υλοποιηθεί μια στρατηγική, και κυρίως με ποιές συνέπειες.

Αν, όμως από τη μια, η άρνηση της πραγματικότητας εκφράζει την αδυναμία πολιτικής πρότασης, από την άλλη η υιοθέτηση των αυτοματισμών που παράγονται στη λογική της ιδεολογίας της παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί να είναι πρόταση της Αριστεράς. Καμιά αλλαγή δεν είναι δυνατή, αν δεν υπάρχει μια ισχυρή δόση ουτοπίας στους πολιτικούς στόχους, ουτοπίας όμως που έχει διαστάσεις εφικτότητας και δεν κινείται έξω από κάθε όριο πολιτικών δυνατοτήτων. Η αναζήτηση μιας τέτοιας ουτοπίας είναι αναγκαία, προκειμένου να μην πέσει κανείς στην παγίδα του ντετερμινισμού, του μονόδρομου.

Η αλλαγή μιας πραγματικότητας που παράγει άνεργους, κοινωνική αδικία, άνιση ανάπτυξη, πιέσεις για συρρίκνωση κοινωνικών κατακτήσεων, αποτελεί ιστορικά, εγγενές στοιχείο μιας αριστερής πρότασης. Όμως, η δυνατότητα να επιτευχθούν οι πολλαπλοί κρίκοι μιας σειράς μεταβολών δεν προσδιορίζεται απλώς από την ανάπτυξη της κριτικής και της καταγγελίας της παγκοσμιοποίησης. Προσδιορίζεται κυρίως από τους βαθμούς ελευθερίας που υπάρχουν. Για την Αριστερά, επιπλέον, προσδιορίζεται και από τους βαθμούς ελευθερίας που η ίδια επιδιώκει να δημιουργήσει. Η απουσία στρατηγικών, μέσα από τις οποίες, στοιχείο προς στοιχείο, θα οικοδομούνται οι βαθμοί εκείνοι ελευθερίας, οι οποίοι κάνουν εφικτές εναλλακτικές επιλογές, αποτελεί το πιο ισχυρό προσδιοριστικό όπλο ενάντια στο μονόδρομο των αποφάσεων. Οι επιπτώσεις από την παγκοσμιοποίηση, την ΟΝΕ, τον τεχνολογικό ανταγωνισμό δεν πρόκειται να αλλάξουν ούτε με την προσκόλληση σε ένα ξεπερασμένο από την πραγματικότητα μοντέλο, ούτε ακόμα με οραματικό αριστερό λόγο, όσο ο τελευταίος δεν θα προσδιορίζει

τις θυσίες εκείνες μέσα από τις οποίες θα δημιουργούνται εναλλακτικές λύσεις και θα περνούν εναλλακτικές στρατηγικές μετασχηματισμού. Ο μετασχηματισμός, κάθε μετασχηματισμός και αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων, περνάει μέσα από θυσίες, ιδιαίτερα όταν βρίσκεται αντιμέτωπος και όχι δίπλα στο κυρίαρχο ρεύμα. Και μια αριστερή πολιτική που θέτει ως στόχο τη σύγκρουση με το ρεύμα, πρέπει να έχει και την τιμιότητα να εξηγήσει τί κόστος προκύπτει, με ποιά μορφή, ποίος θα το πληρώσει στην πράξη, για πόσο διάστημα, με ποιά προσδωκόμενα οφέλη, και με ποιές πιθανότητες επιτυχίας.

Ο χαρακτήρας και η φύση της στρατηγικής που είναι αναγκαία για να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης περνούν μέσα από τρεις κρίσιμους μηχανισμούς:

Πρώτον, μια ριζική αναδιάρθρωση του Κράτους και του ευρύτερου δημόσιου τομέα προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός ισχυρού εργαλείου για την ανάπτυξη πολιτικών στα πεδία της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας, της κοινωνικής πολιτικής, και, σε τελική ανάλυση, της δημιουργίας ενός ισχυρού αντίρροπου στην κυριαρχία της Αγοράς.

Δεύτερον, τον επαναπροσδιορισμό των εργαλείων για την αντιμετώπιση του μεγαλύτερου κοινωνικού προβλήματος που σήμερα εκφράζεται από την διογκούμενη ανεργία. Η διασφάλιση απασχόλησης στην ελληνική οικονομία επαναπροβάλλει σήμερα, όπως στη δεκαετία του 1950 και 1960, ως το μείζον έλλειμμα της οικονομίας και της πολιτικής, με διαφορετικό ίσως χαρακτήρα και γενεσιουργά αίτια, αλλά με την ίδια σκληρή όψη.

Τρίτον, την επανατοποθέτηση των στρατηγικών στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, με στόχο τη διατήρηση κοινωνικών ισορροπιών που βάλλονται ευθέως από τον άνισο συσχετισμό Κράτους - Αγοράς σε παγκόσμια κλίμακα.

Και στα τρία αυτά πεδία υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής, που έχει ως αφετηρία τη διαπίστωση ότι η αρτηριοσκληρωτική εμμονή σε εργαλεία και σχέσεις που αναπτύχθηκαν σε διαφορετικές συνθήκες για να πετύχουν συγκεκριμένους στόχους όπως η απασχόληση, η ανάπτυξη, τα κοινωνικά δικαιώματα, στρέφεται ενάντια στους ίδιους τους στόχους αυτούς, όταν αδυνατεί να διαπιστώσει έγκαιρα, ότι σε διαφορετικές συνθήκες οι ίδιοι στόχοι απαιτούν διαφορετικά εργαλεία, στρατηγικές, θεσμούς και συμπεριφορές. Ουσιαστικά, θα μπορούσα επιγραμματικά να χρησιμοποιήσω τη φράση ότι “αν θέλουμε τα πράγματα να μείνουν ως είχαν, τα πράγματα πρέπει να αλλάξουν”.

Το ζητούμενο δεν μπορεί να είναι η αμεταβλητότητα των εργαλείων, αλλά των στόχων. Ενδιαφέρει για παράδειγμα το επίπεδο του εισοδήματος, η εξασφάλιση απασχόλησης, ο ελεύθερος χρόνος, οι ανθρώπινες σχέσεις εργασίας, οι όροι κοινωνικής περίθαλψης, υγείας και εκπαίδευσης, το πολιτιστικό πρότυπο που συγκροτούν αυτά όλα. Ο τρόπος οργάνωσής τους δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι προσκολλημένος σε πρότυπα που προέκυψαν σε άλλες συνθήκες, αν η αλλαγή των προτύπων αυτών συμβάλει καλύτερα στην επίτευξη του λόγου για τον οποίο θεσπίστηκαν. Αν προς την κατεύθυνση της διατήρησης των στόχων, τα εργαλεία πρέπει να αλλάζουν, αυτό πρέπει να γίνει, προσεκτικά, αλλά και γρήγορα. Προσεκτικά, ώστε μέσα από την

αλλαγή των πολιτικών να μην γλυστρίσουμε σε εκπτώσεις ως προς το κεντρικό ζητούμενο. Γρήγορα, γιατί καθυστερήσεις σε μείζονα ζητήματα, συνεπάγονται σημαντικό κοινωνικό κόστος, που εκφράζεται σε όρους αναπτυξιακού ελλείμματος, ανεργίας, κοινωνικής μιζέριας, πίσω από τα οποία δεν βρίσκονται μόνο εξωγενή στοιχεία, όπως η παγκοσμιοποίηση, αλλά και η ενδογενής κοινωνική αδράνεια και η πολιτική αντίσταση στην αλλαγή.

Η οικονομική και πολιτική πραγματικότητα που έχει δημιουργηθεί, λειτουργεί σε ένα μεγάλο βαθμό ως καταναγκασμός στις εθνικές αποφάσεις. Η άρνηση αποδοχής της πραγματικότητας αυτής, μπορεί να λειτουργήσει με επιτυχία μόνο στο μέρος που υπάρχουν βαθμοί ελευθερίας. Και τέτοιοι βαθμοί πάντα υπάρχουν. Ή, πάντως, μπορεί να δημιουργηθούν. Όμως, τα περιθώρια αυτά δεν σημαίνει ότι κάνουν εφικτή μια καθολική άρνηση της νέας πραγματικότητας, τουλάχιστον αν συζητάει κανείς σε πολιτική και όχι σε συναισθηματική ή προπαγανδιστική βάση. Γιατί συχνά αναπτύσσονται επιχειρηματολογίες ηγεμονικού τύπου, ως εάν η Ελλάδα αρκεί να το ήθελε, θα μπορούσε να αρνηθεί να υπαχθεί στις επιδράσεις των καταναγκασμών, της παγκοσμιοποίησης και των παγκόσμιων αλλαγών.

Η φετιχοποίηση του status quo σε υπέρτατο επίτευγμα, το οποίο δεν πρέπει να θιγεί ποτέ και με οποιουσδήποτε όρους αποτελεί μια πολιτική επιλογή με εξαιρετικά υψηλό κόστος σε όρους ανάπτυξης, ανεργίας, κοινωνικής αδικίας και κοινωνικών οφελών. Στη δυναμική του καπιταλιστικού συστήματος δεν απαντάει κανείς με πείσμα, και με παραγνώριση των εξελίξεων. Αυτό που απαιτείται, είναι μια πολιτική απάντηση προς την κατεύθυνση μιας διαφορετικής

ρύθμισης της Αγοράς, μιας επανένταξης του οικονομικού στοιχείου στο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο.

Αυτό που θεωρώ αναγκαίο να γίνει, είναι να επαναπροσδιοριστούν οι όροι της αλληλεγγύης στην κοινωνία, να εντοπίσουμε έγκαιρα ποιές μεταβολές στις κοινωνικές ρυθμίσεις είναι αναγκαίες στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον, ώστε να προσδιορίσουμε ένα νέο ρυθμιστικό σύστημα, που θα διασφαλίζει την κοινωνική διάσταση ανεξάρτητα από επιμέρους ρυθμιστικούς κανόνες. Οι κανόνες της δεκαετίας του 1960 και 1970 δεν σημαίνει ότι αποτελούν την καλύτερη μορφή απάντησης στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής στο διηνεκές της ιστορίας. Απουσία στρατηγικής που λαμβάνει υπόψη τα εκάστοτε δεδομένα, ποτέ δεν βοήθησε να κερδηθούν μάχες. Ακόμα και αν από μια μάχη είναι δεδομένο ότι θα χάσει κανείς, πρέπει να δει πώς θα χάσει με μικρότερες απώλειες.

Η παγκοσμιοποίηση, η ένταξη στην ΟΝΕ στα επόμενα χρόνια, πέρα από καταναγκασμούς, δημιουργούν και δυνατότητες. Παρά τον μονεταριστικό χαρακτήρα και την απώλεια εθνικής αυτονομίας, όλες οι χώρες θεωρούν, ότι οι ευκαιρίες που τους δίνει η συμμετοχή τους στην ΟΝΕ, γέρνουν προς μια θετική επιλογή. Μια στρατηγική πρόβλεψης και οριοθέτησης των ευκαιριών αυτών και σχεδιασμού των κατάλληλων πολιτικών, μπορεί να αποτελέσει ισχυρό εργαλείο επιτυχίας συγκριτικά με παθητικές πολιτικές επιλογές.

Η εμπειρία δείχνει, ότι οι κοινωνίες που πετυχαίνουν καλύτερα, είναι εκείνες που συλλογικά μπορούν να διαχειριστούν την αλλαγή, χρησιμοποιώντας το θεσμικό μετασχηματισμό για να προστατέψουν την εθνική οικονομία από την απορύθμιση.

Τα τρία κρισιμότερα ίσως ζητήματα στα οποία θεωρώ ότι θα κριθεί η πειστικότητα μιας αριστερής πρότασης, αφορούν στο πεδίο της ανάπτυξης, της οργάνωσης και λειτουργίας του Κράτους και της κοινωνικής συνοχής. Θα προσθέσω, ότι η αναπτυξιακή διαδικασία εξαρτάται έντονα από την κοινωνική συνοχή, καθώς χωρίς αναπτυξιακή δυναμική, οι πιέσεις που αναπτύσσονται προς την κατεύθυνση της αποδόμησης του κοινωνικού στοιχείου είναι ισχυρότατες. Αντίστροφα, οπωσδήποτε, η κοινωνική συνοχή, πέρα από την αυτοτελή αξία της, αποτελεί ουσιαστικό προσδιοριστικό παράγοντα της επιτυχίας της ίδιας της οικονομικής δυναμικής.

Τόσο η ανάπτυξη, όσο και η κοινωνική συνοχή περνούν μέσα από το Κράτος και τις κρατικές πολιτικές. Όμως, όχι μέσα από οποιοδήποτε Κράτος. Προϋποθέτουν ένα πιο αποτελεσματικό Κράτος, έτσι ώστε η παραγωγή του κοινωνικού στοιχείου να μην στιγματίζεται στα μάτια της κοινωνίας από τα στοιχεία της διαφθοράς, της σπατάλης, της αδιαφορίας και της ανικανότητας.

Σήμερα, η παγκοσμιοποίηση μεταστρέφει το Κράτος σε ενδιάμεσο μοχλό διευκόλυνσης των απαιτήσεων της Αγοράς, στη θέση του ως μοχλού παρέμβασης ενάντια στα κενά ή τις ατέλειες της Αγοράς. Το Κράτος έτσι χάνει τη δυνατότητα να αποτελεί την πολιτική έκφραση του συλλογικού συμφέροντος.

Το νέο οικοδόμημα της διεθνούς οικονομίας δημιουργεί νέα δεδομένα για την ανάπτυξη για τρεις τουλάχιστον κεντρικούς λόγους:

Πρώτον, οι νέες τεχνολογίες και το είδος των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται, όχι μόνο μετατόπισαν το παραγωγικό σύστημα από το μεταπολεμικό φορντικό μοντέλο της βιομηχανικής

οργάνωσης στο χώρο των υπηρεσιών, αλλά επιπλέον, οδήγησαν και σε ριζικές αναδιατάξεις του τρόπου οργάνωσης ακόμα και στο εσωτερικό πολλών βιομηχανικών κλάδων. Το πρόβλημα που τίθεται, αφορά την επιλογή στρατηγικής. Εμμένει κανείς με ακαμψία σε ιστορικά διαμορφωμένες μορφές οργάνωσης της παραγωγής και εργασίας, πιστεύοντας ότι θα εμποδίσει ένα αποτέλεσμα με παγκόσμια δυναμική, ή αναπτύσσει στρατηγικές που θα αξιοποιήσουν τους νέους όρους λειτουργίας της παγκόσμιας και εθνικής οικονομίας;

Δεύτερον, οι νέες τεχνολογίες, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, έχουν δημιουργήσει όρους παραγωγής, με βάση τους οποίους δεν δημιουργούνται ευκαιρίες απασχόλησης για το σύνολο του εργασιακού δυναμικού. Ποιά θα είναι η απάντηση στην πραγματικότητα αυτή; Είναι προτιμότερη η διατήρηση τύπων οργάνωσης εργασίας που οδηγούν σε όλο και μεγαλύτερο αποκλεισμό σοβαρών τμημάτων των εργαζόμενων ή είναι προτιμότερος ο καταμερισμός της εργασίας σε ευρύτερο αριθμό εργαζόμενων, αλλά με μικρότερες αμοιβές; Υπάρχει άλλη απάντηση στην οργάνωση της εργασίας και ποιά;

Τρίτον, η εκτεταμένη απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίου σημαίνει ότι μια χώρα κινδυνεύει πολύ εύκολα να βρεθεί στο περιθώριο της παγκόσμιας συσσώρευσης κεφαλαίου που να διασφαλίζουν την παραμονή επαρκών επενδυτικών πόρων στον εθνικό τους χώρο. Βρισκόμαστε σήμερα μπροστά σ' ένα βαθμιαίο μετασχηματισμό της σχέσης εξάρτησης-κυριαρχίας μεταξύ Περιφέρειας και Κέντρου σε σχέση αποκλεισμού/συμμετοχής στα οφέλη της ανάπτυξης. Ο πιο μεγάλος φόβος πολλών αναπτυσσόμενων χωρών δεν είναι η κυριαρχία των πολυεθνικών,

αλλά ο αποκλεισμός τους από τις διεθνείς ροές και τα δίκτυα της παγκοσμιοποίησης, ιδιαίτερα στο εμπόριο, τις επενδύσεις, την τεχνολογία, τα δίκτυα πληροφόρησης.

Αν συμφωνούμε στην ανάγκη για μια στρατηγική αλλαγής, αυτή δεν μπορεί παρά να έχει στο επίκεντρό της τον τρόπο λειτουργίας του Κράτους, την εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου κεφαλαίου, τον επενδυτικό προσανατολισμό ενός μεγαλύτερου τμήματος πόρων σε αναπτυξιακούς στόχους.

Η δημιουργία αντίρροπων δυνάμεων σε μια ισχυρή Αγορά σημαίνει ένα ισχυρό Κράτος που να μπορεί να σχεδιάζει και να υλοποιεί με αποτελεσματικό τρόπο πολιτικές και κοινωνικές επιλογές. Η σχέση “Επενδύσεις-Απασχόληση-Παραγωγικότητα-Ανάπτυξη” πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της κρατικής λειτουργίας. Όμως ισχυρό, αποτελεσματικό και αναπτυξιακό Κράτος έχει προεκτάσεις στο επίπεδο των επιμέρους σχέσεων, που δεν μπορεί η αριστερή οπτική να αγνοεί συστηματικά, όταν η γενικότητα καλείται να μετατραπεί σε πράξη.

Αποτελεσματικό Κράτος, σημαίνει στελέχη του δημόσιου τομέα που πρέπει να αυξήσουν την απόδοσή τους, σημαίνει κυρώσεις, αξιοκρατία στις εξελίξεις του προσωπικού, σημαίνει τη δυνατότητα απασχόλησης προσωπικού σε διάφορες θέσεις, ανάλογα με τις ανάγκες, και ιδίως όταν τμήματα της διοίκησης παύουν μετά από χρόνια να έχουν νόημα και λειτουργία. Οι κυρίαρχες πρακτικές των προοδευτικών δυνάμεων και τα έκδηλα αποτελέσματά τους αποτελούν δώρο στη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία και στην πολεμική της κατά του Κράτους.

Αποτελεσματικότερη και σύγχρονη παιδεία δεν σημαίνει δασκάλους και καθηγητές που δεν υπόκεινται σε κανένα έλεγχο προόδου, ανανέωσης των γνώσεών τους, ανάλογα με το ρυθμό των εξελίξεων, και που εξαντλούν τη δραστηριότητά τους στην παρα-παιδεία. Και όλα αυτά με την ανοχή της Αριστεράς (με την ευρεία έννοια) και τις καταγγελίες για αυταρχισμό, σε περιπτώσεις πολιτικής παρέμβασης για διόρθωση καταστάσεων.

Αξιοποίηση επενδύσεων δεν σημαίνει θάψιμο δεκάδων δισεκ. δρχ. σε λιμάνια, που δεν θα χρησιμοποιηθούν παρά από ψαροκάϊκα, σε δρόμους χαμηλής αναπτυξιακής προτεραιότητας, σε νέα μεγάλα νοσοκομεία μερικές δεκάδες χιλιόμετρα πιο πέρα από άλλα νοσοκομεία, σε έργα βιτρίνας, ανάδειξης των μικρο-πολιτικών φιλοδοξιών τοπικών πολιτικών στελεχών, και γενικότερα επιλογές, που η αριστερά μεγαλόστομα καταγγέλει όταν γίνονται από τις συντηρητικές δυνάμεις, αλλά αποσιωπά, όταν γίνονται υπό την πίεση δικών της πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων.

Η νεοφιλελεύθερη θέση έχει ως ένα βαθμό δίκιο στη διαπίστωση, ότι οι αναδιανεμητικές και παρεμβατικές λειτουργίες του Κράτους έφτασαν να συνδέονται με υπερβολική αναποτελεσματικότητα, ώστε τελικά να δημιουργούν μια υψηλή επιβάρυνση και πολλαπλές άλλες αρνητικές επιπτώσεις στις κοινωνικές διαδικασίες.

Το Κράτος αναπτύχθηκε, παραβλέποντας ότι κοινωνική πολιτική και όποια άλλη πολιτική παρέμβασης δεν μπορεί να γίνεται στη βάση μιας "λευκής επιταγής" των φορολογούμενων. Οι κρατικές γραφειοκρατίες ξέχασαν πράγματι, ότι πρέπει να υπακούουν στην αρχή της αποτελεσματικότητας, να επιτυγχάνουν τους στόχους της κοινωνίας και να μην επιτρέπουν σπατάλη κοινωνικών πόρων στη λειτουργία τους.

Το Κράτος στα πλαίσια μιας αριστερής λογικής, δεν μπορεί να αποτελεί εργαλείο εκμετάλλευσης κοινωνικού πλούτου, εξουσίας, κοινωνικής επιροής όσων το συγκροτούν. Το Κράτος ή είναι για να παράγει κοινωνική πολιτική, αναπτυξιακή πολιτική, συνθήκες απασχόλησης και εργασιακών σχέσεων που να αντιστοιχούν στις προσδοκίες της κοινωνίας, και συνεπώς λειτουργεί με όρους σεβασμού στην αξιοποίηση των πόρων που πληρώνουν οι φορολογούμενοι, ή αν γίνει εργαλείο αυτοϊκανοποίησης του ίδιου του διοικητικού και πολιτικού μηχανισμού, θα χάνει συνεχώς σε νομιμοποίηση και άρα σε βαθμούς ελευθερίας να λειτουργήσει ως κεντρικός μοχλός απέναντι στις δυνάμεις και επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης. Όμως, στην περίπτωση αυτή, ας μην κατηγορούμε την παγκοσμιοποίηση, όπως 30 χρόνια πριν, την εξωτερική εξάρτηση, ως μοναδική πηγή όλων των κακών. Οι εθνικές πολιτικές επιλογές που οι αριστερές δυνάμεις στηρίζουν ή δεν στηρίζουν, συν-προσδιορίζουν ένα αποτέλεσμα, η εκάστοτε έκβαση του οποίου εξαρτάται και από τη δημιουργία και αξιοποίηση βαθμών ελευθερίας, ή την πολιτική της αδράνειας και της αντίδρασης.

Σήμερα βρισκόμαστε σε μια κρίσιμη καμπή. Αντιμέτωποι με μια κοινωνική πραγματικότητα, που αν εγκαταλειφθεί στις νεοφιλελεύθερες επιλογές θα πάρει μορφές αντίθετες προς το σύστημα κοινωνικών αξιών των "αριστερών ρευμάτων ιδεών", ενώ αν δεν οργανωθεί με ένα τρόπο που να απελευθερώνει τις κρατικές λειτουργίες από τα έντονα πλέον αρνητικά στοιχεία της ευρύτατης αναποτελεσματικότητας, θα αναπαράγει ή και θα εντείνει τα αδιέξοδα, τις συγκρούσεις και την ανάγκη απεμπλοκής από τις

δομές εκείνες που αναδεικνύονται σε τροχοπέδη της μετεξέλιξης και της ανάπτυξης.

Υπάρχει όμως ένα θεμελιακό ιδεολογικό, αξιολογικό και πολιτικό χάσμα μεταξύ της εγκατάλειψης στην τύχη τους των κοινωνικών επιπτώσεων στις οποίες οδηγούν οι νεοφιλελεύθερες επιλογές και της αναγνώρισης της αναγκαιότητας, να τεθεί φραγμός στη συστηματική διάβρωση του κοινωνικού στοιχείου, και να αναζητηθούν μορφές μιας πιο ισχυρής και αποτελεσματικής πολιτικής για την επίτευξη του κοινωνικού στόχου.

Η πρώτη επιλογή υποδηλώνει και οδηγεί στην αναγωγή του ανταγωνισμού της αγοράς, της αποτελεσματικότητας και του κέρδους σε μοναδικό πολιτικό στόχο, ενώ η δεύτερη στηρίζεται στην οργάνωσή τους ως εργαλείων για τη δημιουργία μιας κοινωνικής συγκρότησης με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Το μείζον πρόβλημα σήμερα έγκειται στο ότι η στήριξη του κοινωνικού στοιχείου μέσα στις συνθήκες που σε παγκόσμια κλίμακα έχει διαμορφώσει η νεοφιλελεύθερη στρατηγική, είναι δύσκολο να βρει μια αποτελεσματική έκφραση. Η αδυναμία αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι το παγκόσμιο σύστημα τείνει να ευνοήσει τον ανταγωνισμό, τον εξοντωτικό αγώνα για όλο και μικρότερο κόστος στην κοινωνική διαδικασία της παραγωγής, αφήνοντας έξω από κάθε οπτική την κοινωνική ισορροπία.

Ο χώρος των εργασιακών σχέσεων αποτελεί το τρίτο και κατ'εξοχήν πεδίο έκφρασης των μεταλλαγών που συντελούνται. Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια κρίση στη σχέση οικονομίας και κοινωνίας, όπου σημαντικά τμήματα των εργασιακών σχέσεων τίθενται σε αμφισβήτηση στο όνομα της ανταγωνιστικότητας. Για

το λόγο αυτό, υπάρχει πιεστική η ανάγκη για ένα συλλογικό προβληματισμό πάνω στις κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις στη χώρα μας. Οι αγορές θεωρούν τους μισθούς ως κόστος και την ακαμψία των αρχών που διέπουν τα εργασιακά δικαιώματα ως ακαμψίες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα. Πρέπει λοιπόν να αποσυνδεθεί το θέμα της ανταγωνιστικότητας από το θέμα του κοινωνικού στοιχείου. πρέπει να υπάρξει μια νέα ρύθμιση σε πολλά επίπεδα και σχέσεις. Σήμερα, η αβεβαιότητα της απασχόλησης, η ανεργία, η μερική ή παροδική εργασία, οι μακροχρόνια άνεργοι και οι δεύτερες γενιές άνεργων, αποτελούν πραγματικότητα, και όχι απλώς επισειόμενη μελλοντική απειλή. Ταυτόχρονα, διαγράφεται μια ισχυρή τάση άρνησης της κοινωνίας προς την κατεύθυνση της κοινωνικής αλληλεγγύης, αφ' ενός γιατί ο τρόπος που λειτουργούν οι κρατικές πολιτικές και οι φορείς παραγωγής κοινωνικών υπηρεσιών (νοσοκομεία, πανεπιστήμια κ.α.) συνδέεται με τεράστια σπατάλη πόρων, και αφ' ετέρου γιατί η άρνηση αξιοποίησης νέων δυνατοτήτων από πλευράς τμημάτων της κοινωνίας και των εργαζόμενων δεν αποτελεί πειστική επιλογή από τη σκοπιά του κοινωνικού συνόλου, που καλείται να στηρίζει χρηματοδοτικά τις επιλογές αυτές.